

VERGİ BİLİNCİNİN TEMEL EĞİTİMDE KAZANDIRILMASININ ÖNEMİ¹

THE SIGNIFICANCE OF INSTILLING TAX CONSCIOUSNESS IN PRIMARY EDUCATION

Selim ÇİMŞİR*

Serap ÇİMŞİR**

ÖZ

Vergi bilinci, bireylerin vergiyi yalnızca yasal bir yükümlülük olarak değil, kamu hizmetlerinin finansmanı ve toplumsal sorumluluğun bir unsuru olarak algılamaları olarak tanımlanabilir. Bu bilincin erken yaşlarda kazandırılması, mali sürdürülebilirlik ve demokratik vatandaşlık kültürü açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, vergi bilincinin temel eğitim düzeyinde kazandırılmasının önemini ele alan bir derleme niteliğindedir. Literatürde yer alan vergi ahlakı, sosyal normlar ve sosyal öğrenme yaklaşımları çerçevesinde, okul çağında verilen eğitimin çocukların vergiye yönelik farkındalıklarını artırdığı ve vergiyi vatandaşlık görevi olarak algılamalarını desteklediği belirtilebilir. Ayrıca aile, okul ve toplumsal çevrenin etkisiyle şekillenen deneyim temelli eğitim uygulamalarının, mali ve kamusal

ABSTRACT

Tax awareness can be defined as individuals' understanding of taxation not merely as a legal obligation, but as a means of financing public services and fulfilling social responsibility. The development of such awareness at an early age is of great importance for fiscal sustainability and the cultivation of a democratic citizenship culture. This study is a review that examines the significance of fostering tax awareness at the level of primary education. Within the framework of tax ethics, social norms, and social learning approaches found in the literature, it can be stated that education provided during school age increases children's awareness of taxes and supports their perception of taxes as a civic duty. Furthermore, it is understood that experience-based educational practices, shaped by the influence of family, school, and social environment, contribute to the

* YMM, Dr., E. Vergi Müfettişi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İç Denetçi, selim.cimsir@medeniyet.edu.tr, ORC-ID: 0000-0001-6999-9359.

** Dr., Müdür Yardımcısı, MEB Ataşehir Mehmet Akif Ersoy İlkokulu, serapcimsir@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-6876-0087. Çimşir, S., Çimşir, S. (Mart 2026). Vergi Bilincinin Temel Eğitimde Kazandırılmasının Önemi, *Vergi Raporu*, 318, (7-29).

¹ Bu çalışma, Antalya'da 23-26 Ekim 2025 tarihlerinde gerçekleştirilen 39. Uluslararası Maliye Sempozyumu'nda sunulan "Vergi Bilincinin Temel Eğitimde Kazandırılmasının Önemi ve Sonuçları" isimli özet bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 26.12.2025 / M.K.T.: 27.02.2026

sorumluluk bilincinin gelişimine katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Temel eğitim, vergi bilincinin kalıcı biçimde inşa edildiği kritik bir dönemdir. Bu nedenle vergi bilincinin erken yaşlarda kazandırılması için, temel eğitim sürecinde sistematik ve kurumsallaşmış bir eğitim yaklaşımının uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi bilinci, temel eğitim, vergi uyumu, vergi ahlakı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM)

JEL Sınıflandırma Kodları: H20, I20, K34

GİRİŞ

Vergi bilinci, bireylerin vergiyi yalnızca yasal bir yükümlülük olarak değil, kamu hizmetlerinin finansmanı ve toplumsal sorumluluğun bir unsuru olarak algılamaları olarak tanımlanabilir. Bu bilincin erken yaşlarda kazandırılması, ilerleyen dönemlerde gönüllü vergi uyumunun oluşmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Nitekim günümüzde vergi uyumunu artırmaya yönelik yaklaşımlar, yalnızca yaptırım ve denetim mekanizmalarına dayanmamakta; bireylerin çocukluk döneminden itibaren vergiyi *ortak iynin finansmanı* olarak içselleştirmelerini amaçlayan eğitimsel stratejiler ön plana çıkmaktadır.

Uluslararası literatürde, vergi bilincinin eğitim yoluyla güçlendirilmesinin hem mali hem de demokratik kazanımlar sağladığı vurgulanmaktadır. OECD/FIIAPP (2015:3,52-53), mükellef eğitime yönelik politikaların yalnızca vergi gelirlerini artırmakla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda devlet ile vatandaş arasındaki güven ilişkisini güçlendirdiğini ve vergilerin toplumsal öneminin daha iyi anlaşılmasına katkı sunduğunu belirtmektedir. Özellikle okul çağında verilen eğitimler, çocuklara vergiyi salt bir ödev olarak değil, kamu yararı ve toplumsal dayanışma çerçevesinde değerlendirme imkânı tanımaktadır.

Bireylerin temel eğitim dönemlerinde vergi farkındalığının (tax awareness) sağlanması, bu

development of financial and public responsibility awareness. Primary education is a critical period during which tax awareness is permanently established. Therefore, it is recommended that a systematic and institutionalized educational approach be implemented within the basic education process to instill tax awareness at an early age.

Keywords: Tax awareness, primary education, tax compliance, tax ethics, Turkey Century Education Model (TCEM)

JEL Classification Codes: H20, I20, K34

farkındalığın uzun dönemde vatandaşlık ödevi olarak içselleştirilmesi ve vergi bilincine (tax consciousness) dönüşmesi hedeflenmektedir. Bu yaklaşımı destekleyen ampirik çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, farklı ülkelerde yürütülen bazı eğitim temelli uygulamalar, çocuklar ve gençler arasında vergiye yönelik olumlu tutumların geliştiğini ve gönüllü uyum eğiliminin güçlendiğini ortaya koymaktadır. Latin Amerika ülkelerini inceleyen çalışmalar, vergi eğitiminin vatandaşlık bilincini artırmada etkili bir araç olduğunu ve bireylerin vergi yükümlülüklerini toplumsal sorumluluk perspektifiyle algılamalarına katkı sağladığını göstermektedir (Díaz Rivillas & Baltazar, 2015: 49-55). Benzer biçimde, Ruanda örneğini ele alan bir çalışmada, mükellef eğitim programlarının çocuklar ve gençler arasında vergiye yönelik farkındalığı artırdığı ve vergi uyum alışkanlıklarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir (Mascagni ve diğerleri, 2023:140-145). Türkiye’de yapılan deneysel bir çalışmada ise, çocuklara yönelik vergi eğitiminin, vergi ile kamu hizmetleri arasındaki ilişkinin daha iyi kavranmasına yardımcı olduğu ve çocukların vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak algılamalarını desteklediği belirlenmiştir (Geyik ve diğerleri, 2024:242-243). Bu çalışmalarda tespit edilen bulgular, vergi bilincinin inşasında eğitimin, özellikle de temel eğitimin kritik bir evre ol-

duğunu göstermektedir. Çünkü bireylerin değer yargıları, adalet algıları ve kamusal sorumluluk anlayışları büyük ölçüde ilköğretim çağında şekillenmektedir (Demir & Çiğerci, 2016:128,139). Bu dönemde kazandırılan tutum ve davranışların, bireyin ilerleyen yaşlardaki vergiye bakışını kalıcı biçimde etkileyeceği belirtilebilir.

Türkiye’de vergi bilincine yönelik eğitim uygulamaları uzun süre ağırlıklı olarak yükseköğretim düzeyinde, maliye ve iktisat disiplinleri kapsamında ele alınmıştır. Ancak 2000’li yıllardan itibaren temel eğitim düzeyinde vatandaşlık ve toplumsal sorumluluk kazanımlarını güçlendirmeye yönelik müfredat düzenlemeleri gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) ile Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) iş birliğiyle yürütülen “Vergi Bilinci Kazandırma Projesi”, konunun eğitim politikalarında görünürlük kazanmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, 2024 yılında uygulamaya konulan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) ile bu sürecin “Sistem Okuryazarlığı” başlığı altında; finansal okuryazarlık ve vatandaşlık okuryazarlığı ile bütünleştirilmesi hedeflenmektedir. TYMM çerçevesinde vergi vermek, bireyin topluma karşı “sorumluluk” değerini eyleme dönüştürdüğü temel bir vatandaşlık görevi olarak konumlandırılmaktadır. Bu doğrultuda, vergi eğitiminin sürekliliği ve müfredat bütünlüğü açısından TYMM’nin sunduğu Erdem-Değer-Eylem (EDE) Çerçevesi, mevcut sınırlılıkların aşılmasında stratejik bir temel teşkil etmektedir (MEB, 2025:39,143,153).

OECD ve Avrupa Birliği ülkelerinde vergi eğitiminin çoğunlukla vatandaşlık eğitimi veya finansal okuryazarlık çerçevesine entegre edildiği görülürken (European Union & OECD, 2023:7,11,13), Türkiye’de bu yaklaşımın TYMM ile kurumsal bir yapıya kavuşmasının hedeflendiği söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı, vergi bilincinin temel eğitim sürecinde kazandırılmasının önemini çok boyutlu bir perspektifle ele almak; eğitim, psiko-

loji, sosyoloji ve kamu maliyesi literatürü çerçevesinde kapsamlı bir değerlendirme yapmaktır. Çalışma, Türkiye’de uygulanan mevcut eğitim modelini bazı OECD ülkelerindeki uygulamalarla karşılaştırarak, politika geliştirme sürecine katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışma aşağıdaki ana eksenler üzerine yapılandırılmıştır:

- Vergi bilinci, vergi ahlakı ve vatandaşlık bilincine ilişkin kuramsal çerçeve
- Vergi tutumlarının psikolojik ve sosyolojik temelleri
- Eğitim sürecinde vergi bilincinin ve vatandaşlık eğitiminin rolü
- Uluslararası uygulamalar ve Türkiye için çıkarımlar (OECD ülkeleri ve TYMM)
- Sonuç ve öneriler

Literatüre dayalı bu derleme çalışma, aynı zamanda kamu politikalarına yön verebilecek analitik değerlendirmeler ve uygulanabilir öneriler geliştirmeyi de amaçlamaktadır. Özellikle 2024–2025 eğitim-öğretim yılından itibaren okul öncesinden lise düzeyine kadar uygulanmaya başlanan TYMM kapsamında vergi bilincinin yeniden konumlandırılmasının, sürdürülebilir mali yapı ile demokratik vatandaşlık eğitiminin kesişim noktasında önemli bir adım olacağı düşünülmektedir. Bu yönüyle çalışmanın, politika yapıcılar, eğitimciler ve araştırmacılar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1- KURAMSAL TEMELLER: VERGİ BİLİNCİ, VERGİ AHLAKI VE TEORİK YAKLAŞIMLAR

Vergi bilinci, bireylerin vergiyi yalnızca hukuki bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği açısından gerekli bir sorumluluk olarak algılamasını ifade etmektedir. Bu bilinç, devletin mali kapasitesinin ötesinde, vatandaşlık kültürünün ve demokratik katılımın temel yapı taşlarından biridir. Vergi bilincinin gelişmiş olduğu toplumlardaki bireyler vergi ödemeyi, kamusal hizmetlerin finansmanı-

na gönüllü bir katkı ve ortak iynin bir gereği olarak görmektedir (Torgler, 2007:4-5). Buna karşılık, vergi bilincinin zayıf olduğu toplumlarda vergi kaçakçılığı, kayıt dışı ekonomi ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı gibi alanlarda yapısal sorunlar ortaya çıkmaktadır (Kirchler, 2007:178).

Vergi bilinci, bireyin devlete ve kamu kurumlarına duyduğu güvenle doğrudan ilişkilidir. Devletin topladığı vergileri adil, şeffaf ve etkin biçimde kullandığına dair algı güçlendikçe, vatandaşların vergisel yükümlülüklerini yalnızca yasal bir zorunluluk olarak değil, toplumsal sorumluluğun bir parçası olarak değerlendirme eğilimi artmaktadır. Feld ve Frey'e (2002:89) göre bu güven ilişkisi, gönüllü vergi uyumunun en önemli belirleyicilerinden biridir. Kamu yönetimine duyulan güven, bireylerin devletle kurduğu ilişkiyi araçsal bir mali hesaplamanın ötesine taşıyarak, vergiye ilişkin tutumların ahlaki ve normatif bir zeminde şekillenmesini sağlamaktadır. Bu yönüyle vergi bilinci; adalet algısı, kurumsal meşruiyet ve etik değerlerle iç içe geçmiş çok boyutlu bir olgu niteliği taşımaktadır (OECD, 2022a:16).

Vergi ahlakı (tax morale) kavramı ise bireylerin vergiyi ödemeye yönelik içsel motivasyonlarını, etik ve vicdani yaklaşımlarını ifade etmektedir (Torgler & Schneider, 2009:230). Vergi ahlakı, yasal yaptırımlardan bağımsız olarak bireyin vergi ödeme davranışını yönlendiren temel unsurlardan biridir. Vergi ahlakı yüksek bireyler, denetim ya da ceza tehdidi olmaksızın vergisel yükümlülüklerini yerine getirmektedir. Bu durum, toplumsal güvenin ve sosyal sözleşmenin güçlü olduğu ülkelerde daha yaygın biçimde gözlemlenmektedir (Alm & Torgler, 2011:636,648). Buna karşılık, yolsuzluk algısının yüksek olduğu, adalet duygusunun zayıfladığı ortamlarda vergi ahlakı gerilemekte ve gönüllü uyum azalmaktadır (Frey & Torgler, 2007:142).

Vergi, bireyin topluma yönelik sorumluluğunu somutlaştıran en temel vatandaşlık pratiklerinden biridir. Musgrave ve Musgrave'a (1989:7)

göre mali yükümlülükler, kamu hizmetlerinin finansmanına yapılan kolektif bir katkıyı temsil etmektedir. Bu nedenle vatandaşlık bilincinin erken yaşlarda kazandırılması, bireylerin ilerleyen dönemlerde vergiye ilişkin tutum ve davranışlarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Slippery Slope Framework, vergiye uyumun devletin uyguladığı güç ile mükelleflerin devlete duyduğu güven arasındaki etkileşimle belirlendiğini ortaya koymaktadır. Yüksek güven ve yüksek güç dengesinin sağlandığı sistemlerde gönüllü uyum ve meşruiyet algısı en üst düzeye çıkmaktadır (Kogler ve diğerleri, 2013:170). Slippery Slope Framework (Türkçede genellikle "Kaygan Zemin Çerçevesi" olarak adlandırılmaktadır), vergi uyumunun devletin yaptırım gücü ve mükelleflerin devlete duyduğu güven olarak iki temel belirleyiciye dayandığını ileri süren bir kuramsal yaklaşımdır. Bu çerçeveye göre, yüksek denetim ve yaptırım gücü zorunlu uyumu artırırken; devlete duyulan güven gönüllü vergi uyumunu güçlendirmektedir. En yüksek ve sürdürülebilir vergi uyumu düzeyi, devlet gücü ile mükellef güveninin birlikte yüksek olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır (Hofmann ve diğerleri, 2008:212; Kogler ve diğerleri, 2013:170). Bu çerçeve, özellikle temel eğitim düzeyinde vergiyi bir zorunluluk olarak değil, kamusal karar alma süreçlerinin doğal bir parçası olarak öğretmenin önemine işaret etmektedir.

Bu bağlamda ilkökul düzeyinde vergi bilincinin kazandırılması, yalnızca mali farkındalık yaratmaya yönelik bir eğitim faaliyeti olarak değil; demokratik katılımı, toplumsal güveni ve vatandaşlık bilincini güçlendiren stratejik bir kamu politikası aracı olarak değerlendirilmelidir. Verginin toplumsal sözleşmenin ayrılmaz bir unsuru olduğunun erken yaşlarda öğretilmesi, çocukların ilerleyen dönemlerde kamu hizmetlerinin niteliğine ilişkin meşru beklentiler geliştirmesini sağlayarak demokratik meşruiyet döngüsünü güçlendirebilir. Bu nedenle vergi bilinci, ekono-

mik rasyonaliteye indirgenemeyecek; psikolojik, davranışsal ve sosyolojik boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken bütüncül bir kavramdır. Vergi bilinci ve vergi uyumuna ilişkin kuramsal yaklaşımlar genel olarak üç başlık altında toplanabilir:

- **Ekonomik Yaklaşımlar:** Bu yaklaşıma göre; bireylerin vergi ödeme kararları; yakalanma olasılığı, ceza düzeyi ve fayda-maliyet analizi çerçevesinde şekillenen rasyonel tercihlere dayanmaktadır (Allingham & Sandmo, 1972:324).
- **Psikolojik Yaklaşımlar:** Bu yaklaşımlar; bireylerin vergiye yönelik tutumlarının ahlaki normlar, sosyal baskı, aidiyet duygusu ve devlete duyulan güven gibi faktörler tarafından şekillendiğini ve vergi uyumunun gönüllü bir davranış niteliği taşıdığını vurgulamaktadır (Kirchler, 2007:21).
- **Sosyo-Kültürel Yaklaşımlar:** Bu yaklaşımlar; vergiye ilişkin tutumların tarihsel deneyimler, kültürel değerler, dini normlar ve kolektif kimlik unsurları tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır (Torgler, 2007:11-14).

Bu yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde, vergi bilincinin yalnızca mali bir davranış biçimi değil, aynı zamanda toplumsal ve normatif bir yapı taşı olduğu açıkça görülmektedir. Bu nedenle temel eğitimden itibaren vatandaşlık ve toplumsal sorumluluk eğitimleri içinde vergi bilincine yer verilmesi, ileriki yaşlarda gönüllü vergi uyumunun temelini oluşturan ahlaki ve bilişsel altyapının güçlenmesini sağlayabilir. Vergi bilincinin kuramsal temelleri, bireylerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarının yalnızca hukuki düzenlemelerle değil; psikolojik ve toplumsal süreçlerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada, bireyin iç dünyasını ve içinde yaşadığı toplumsal çevreyi dikkate alan psikolojik ve sosyolojik faktörlerin incelenmesi, vergi bilincinin temel eğitimde nasıl ve niçin kazandırılması gerektiğini anlamak açısından kritik önem taşımaktadır.

2- PSİKOLOJİK VE SOSYOLOJİK FAKTÖRLER

Bu bölümde vergi bilincinin bireysel olarak nasıl oluştuğu ve toplumsal bağlam içinde nasıl pekiştiği, psikolojik ve sosyolojik etkenler çerçevesinde ele alınmaktadır.

2.1- Vergi Bilinci ve Psikolojik Temelleri

Vergi ödeme davranışı yalnızca ekonomik bir zorunluluğun sonucu değil; bireyin bilişsel değerlendirmeleri, duygusal tepkileri ve ahlaki muhakemesiyle şekillenen çok katmanlı bir davranıştır. Davranışsal kamu maliyesi literatürü, bireylerin vergiye ilişkin kararlarını salt fayda-maliyet hesaplarıyla açıklamanın yetersiz kaldığını; algılanan adalet, devlete duyulan güven, toplumsal normlar ve ahlaki tatmin gibi psikolojik unsurların belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Kirchler, 2007:58-60; Torgler, 2003:4-6; Feld & Frey, 2007:104-105).

Vergi bilinci kavramı psikolojik çerçevede farklı boyutlarıyla tanımlanmaktadır. Dornstein (1987:56), vergi bilincini bireyin verginin varlığının ve anlamının farkında olması şeklinde ele alırken; Savaşan ve Odabaş (2005:12-14), bireyin ödediği vergiler ile karşılığında sunulan kamusal mal ve hizmetler arasında kurduğu ilişkiye vurgu yapmaktadır. Akdoğan (2005:180) ise vergi bilincini, kamu hizmetlerinin sürdürülebilmesi açısından verginin önemini kavrayan bireylerin vergisel ödevlerini yerine getirme konusundaki isteklilik düzeyi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlar birlikte değerlendirildiğinde, vergi bilincinin yalnızca bilişsel bir farkındalık değil; bireyin devletle kurduğu ilişkiyi anlamlandırdığı, değer temelli ve normatif bir tutum olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle vergi bilinci, bireyin kamu hizmetlerinden yararlanmanın doğal bir karşılığı olarak vergisini gönüllü biçimde ödemeyi içselleştirdiği bir “ahlaki sözleşme” niteliği taşımaktadır (Braithwaite, 2009:74). Özellikle çocukluk döneminde kazanılan bu tutumlar, ilerleyen yaşlarda oldukça

dirençli ve kalıcı olmaktadır. Türkiye’de yapılan çalışmalar, devlete duyulan güvenin bireylerin vergiye yönelik tutumlarını belirleyen en güçlü değişkenlerden biri olduğunu göstermektedir (Ciğerci, 2021:68; Kete, 2022:158). Bu çalışmanın bulguları, temel eğitim sürecinde yalnızca verginin tanımının öğretilmesinin değil, devletin işleyişine ve kamu hizmetlerinin amacına ilişkin güven temelli bir algının inşa edilmesinin önemi ni ortaya koymaktadır.

2.2- Vergi Ahlakı (Tax Morale) ve Motivasyonu

Vergi ahlakı, bireylerin vergiyi ödemeye ilişkin içsel motivasyonlarını ve bu davranışı yönlendiren ahlaki tutumlarını ifade etmektedir. Bu motivasyon, yalnızca yasal yaptırım ya da dışsal denetim mekanizmalarından değil; bireyin topluma karşı hissettiği sorumluluk duygusu ve ortak yarara katkı sağlama isteğinden beslenmektedir (Torgler & Schneider, 2009:230). Bu çerçevede yüksek vergi ahlakı, bireyin vergisel yükümlülüklerini denetim baskısı olmaksızın, gönüllü ve bilinçli bir biçimde yerine getirmesiyle kendini göstermektedir.

Vergi ahlakının oluşumu ve güçlenmesi, bireyin ahlaki muhakeme kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. Ahlaki muhakeme ise büyük ölçüde eğitim sürecinde, özellikle de erken yaşlarda şekillenmektedir. Kohlberg’in (1984:1-7,170-174) ahlaki gelişim kuramı, bireylerin adalet, sorumluluk ve toplumsal kurallara ilişkin değerlendirmelerinin çocukluk döneminde yapıldığını ve bu değerlendirmelerin bilişsel gelişimle birlikte aşamalı olarak ilerlediğini ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Senemoğlu (2018:157-160), ahlaki gelişimin bilişsel gelişimden bağımsız düşünülmemeyeceğini ve erken yaşlarda edinilen değerlerin bireyin ileri yaşamındaki davranış örüntülerini belirleyici nitelik taşıdığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda temel eğitim, yalnızca bilgi aktarımının yapıldığı bir dönem değil; bireyin

toplumsal düzeni, hak ve yükümlülükler arasındaki dengeyi ve ortak yaşam ilkelerini içselleştirdiği kritik bir evre olarak değerlendirilebilir.

Vergi ahlakının gelişimi, bireyin kurallara uymasından çok, bu kuralların neden gerekli olduğunu kavramasıyla ilgilidir. Kohlberg’e (1984:74-76) göre ahlaki davranışın temelinde, dışsal otoriteye itaatten ziyade, kuralların adalet ve karşılıklılık ilkeleri çerçevesinde gerekçelendirilmesi yer almaktadır. Senemoğlu (2018:162-164) da bu süreci, bireyin dışsal denetimden içsel denetime geçişi olarak tanımlamakta ve ahlaki davranışın kalıcılığının bu içselleştirmeye bağlı olduğunu belirtmektedir. Vergiyi kamu hizmetlerinin finansmanına yönelik ortak bir katkı olarak algılayan birey, vergi ödeme davranışını zorunlu bir yükten ziyade toplumsal sorumluluğun doğal bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Bu tür bir içselleştirme süreci ise en etkili biçimde eğitim yoluyla gerçekleşmektedir.

Giarelli’nin (1977:99-110) Dewey, Piaget ve Kohlberg’in gelişim anlayışlarını karşılaştırdığı çalışması, ahlaki gelişimin birey ile toplumsal çevre arasındaki etkileşim sonucunda şekillendiğini ve eğitimin bu etkileşimi bilinçli biçimde yapılandıran temel araçlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Senemoğlu’nun (2018:168-170) eğitim ortamlarının ahlaki gelişimde rolüne ilişkin değerlendirmeleri de bu yaklaşımı desteklemektedir; özellikle okulun sunduğu sosyal etkileşim ve değer aktarımının, bireyin ahlaki muhakeme becerisini geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede temel eğitim düzeyinde kazandırılan adalet, sorumluluk ve dayanışma gibi değerlerin, bireyin ilerleyen yaşlarda vergiye yönelik tutumunun ahlaki niteliğini belirleyen referans çerçevesini oluşturduğu belirtilebilir.

Bu yönüyle vergi ahlakı, yetişkinlikte karşılaşılan mali yükümlülüklerin ani bir sonucu değil; çocukluk döneminde şekillenen değerler sisteminin sürekliliği olarak değerlendirilmelidir. Kohlberg (1984:275-280)’in bilişsel-gelişimci

yaklaşımı, ahlaki gelişimin ancak bireyin aktif muhakeme sürecine katılımıyla mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Senemoğlu (2018:172) ise bu sürecin öğretim yoluyla desteklenmediği durumlarda yüzeysel kaldığını belirtmektedir. Temel eğitim aracılığıyla geliştirilen bu ahlaki çerçeve, bireyin vergiye yaklaşımını zorunlu uyumdan bilinçli ve gönüllü bir vatandaşlık pratiğine dönüştürerek, vergi bilincinin kalıcı ve sürdürülebilir biçimde yerleşmesine katkı sağlayacağı belirtilebilir.

2.3- Vergi Bilinci ve Sosyolojik Temelleri

Vergi bilincinin oluşumu yalnızca bireysel psikolojik süreçlerle açıklanamaz; içinde yaşanılan toplumun normları ve değerleri bu sürecin temel belirleyicilerindendir. Sosyal normlar, bireyin hangi davranışları “doğru” ya da “yanlış” olarak değerlendireceğine dair güçlü bir referans çerçevesi sunmaktadır.

Bir toplumda vergiden kaçınma davranışı yaygın ve meşru olarak algılanıyorsa, bireylerin gönüllü vergi uyumu önemli ölçüde zayıflamaktadır. Buna karşılık, vergisini düzenli ödeyen bireylerin toplumsal saygınlık kazandığı ortamlarda, vergi ödeme davranışı ahlaki ve normatif bir vatandaşlık değeri hâline gelmektedir (Wenzel, 2005:494). Bu durum, vergi bilincinin bireysel tercihlerden çok, kolektif değerler aracılığıyla inşa edildiğini göstermektedir.

Bandura'nın (1977:22-24) sosyal öğrenme kuramı, bireylerin -özellikle de çocukların- davranışları yalnızca doğrudan öğretim yoluyla değil, çevrelerindeki modelleri gözlemleyerek ve bu davranışların sonuçlarını değerlendirerek öğrendiklerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede öğrenme, bilişsel süreçler ile çevresel ve davranışsal etkileşimlerin karşılıklı ilişkisi içinde gerçekleşmektedir. Yani sosyal öğrenme kuramı, bu tür modellerin bireylerin kalıcı tutum ve davranış geliştirmesinde belirleyici rol oynadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla temel eğitim çağında vergi

bilincinin geliştirilmesi yalnızca bilişsel bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamalı; vergisini düzenli ödeyen ebeveynler, şeffaf kamu kurumları ve adil kamu hizmeti sunumu gibi gözlemlenebilir olumlu örneklerle desteklenmelidir.

Vergi bilinci, bilgi düzeyinden ziyade, toplumsal bir bilinç formu olarak ele alınmalıdır. Eğitim, bu bilincin hem taşıyıcısı hem de dönüştürücüsü konumundadır. Kuramsal açıdan bakıldığında, vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramlarının vatandaşlık değerleriyle doğrudan örtüştüğü görülmektedir (Demir ve Cığerci, 2016:142; Cığerci, 2021:60). Toplumu oluşturan bireylerin vergiyi yalnızca mali bir yükümlülük olarak değil, toplumsal dayanışmanın ve kamusal hizmetlerin sürdürülebilirliğinin temel aracı olarak algılamaları durumunda, gönüllü vergi uyumunun ve vergi ahlakının güçlenmesi mümkün olabilecektir. Bu çerçevede, vergi bilincinin eğitim yoluyla güçlendirilmesi, tesadüfi veya dönemsel uygulamalarla sınırlı kalmamalı; vergi eğitimi, bütüncül ve süreklilik arz eden bir kamu politikası olarak ele alınmalıdır.

2.4- Algılanan Adalet, Devlete Güven ve Vergi Bilincinin Sürdürülebilirliği

Vergi sistemine ilişkin adalet ve yönetsel meşruiyet algısı, bireylerin devlete duyduğu güveni ve buna bağlı olarak psikolojik vergi uyumunu belirleyen temel unsurlardandır (Rawlings & Braithwaite, 2003:264). Vergi yükünün adil dağılmadığı ya da kamu kaynaklarının etkin kullanılmadığına ilişkin algılar güçlendikçe, bireylerin vergiye yönelik ahlaki sorumluluk duygusu zayıflayabilir. Feld ve Frey (2007:106), bu ilişkiyi “psikolojik sözleşme” kavramı ile açıklamaktadır. Devletin adil ve şeffaf bir yönetim anlayışı sergilemesi, vatandaşların da buna karşılık vergisel yükümlülüklerini gönüllü biçimde yerine getirmesini teşvik etmektedir. Bu güven ilişkisinin zedelendiği koşullarda ise vergi uyumu yalnızca yasal yaptırımlara dayalı bir davranışa indirgenebilir.

Eğitim, bu güven ve adalet algısının inşa edildiği en temel toplumsallaşma alanıdır. Temel eğitimden itibaren çocuklara vergilerin toplumun ortak ihtiyaçları için kullanıldığı bilincinin kazandırılması, ilerleyen yaşlarda vergiye yönelik olumsuz tutumların yerleşmesini önemli ölçüde azaltabilir (OECD/FIIAPP, 2015:67,147). Dolayısıyla vergi bilincinin temel eğitimde kazandırılması, yalnızca mali farkındalık yaratmak değil; toplumsal güveni ve demokratik meşruiyeti güçlendiren uzun vadeli bir kamu politikası aracı olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla psikolojik ve sosyolojik yönden yapılan çalışmalar, vergi bilincinin kendiliğinden ortaya çıkan bir tutum olmadığını; bireyin içinde yetiştiği sosyal çevre, değerler sistemi ve öğrenme süreçleriyle şekillendiğini göstermektedir. Belirtilen çalışmalardaki bulgular, vergi bilincinin oluşumunda eğitimin neden merkezi bir role sahip olduğunu da açıklamaktadır. Özellikle temel eğitim dönemi, bireyin ahlaki yargılarının, toplumsal sorumluluk algısının ve vatandaşlık bilincinin biçimlendiği kritik bir evredir. Bu nedenle vergi bilincinin kalıcı ve sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi, konunun temel eğitim programlarına planlı, sistematik ve pedagojik bir çerçeve içinde entegre edilmesini zorunlu kılmaktadır.

3- EĞİTİMDE VERGİ BİLİNCİ VE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

Vergi bilincinin temel eğitimde kazandırılması, bireylerin ileriki yaşlarda sergileyecekleri vergiye uyum davranışlarının yanı sıra, demokratik vatandaşlık kültürünün niteliğini de belirler. Temel eğitim dönemi, bireyin kamusal yaşama ilişkin ilk sistematik bilgileri edindiği; hak, sorumluluk ve toplumsal düzen kavramlarını anlamlandırmaya başladığı bir gelişim evresi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda vergi, yalnızca soyut bir mali yükümlülük değil; kamu hizmetlerinin finansmanı, ortak yarar ve toplumsal dayanışma ile ilişkilendirilmesi gereken bir

vatandaşlık pratiği olarak ele alınmalıdır. Eğitim yoluyla erken yaşta kazandırılan vergi bilinci, bireyin devlete ve topluma yönelik sorumluluklarını içselleştirmesini sağlayarak, gönüllü vergi uyumunun ahlaki ve bilişsel temellerini güçlendirilebilir.

Sağbaş ve Başoğlu (2005:141-142), ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergi bilincinin incelenmesinin ve bu bilincin erken yaşta desteklenmesinin, uzun vadede vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma ve kayıt dışı ekonomi gibi yapısal sorunların azaltılmasına katkı sağlayabileceğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, vergi bilincini yalnızca bireysel bir farkındalık düzeyi olarak değil, toplumsal refahı etkileyen stratejik bir eğitim çıktısı olarak konumlandırmaktadır. Dolayısıyla ilköğretim düzeyinde vergi bilincine yönelik çalışmalar, çocukların vergiyi doğru biçimde algılamalarının, ilerleyen yaşlarda vergiye karşı geliştirilebilecek olumsuz tutum ve davranışları önleyici bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Eğitimin vergi bilincinin oluşumundaki rolü, kamu maliyesi literatüründe uzun süredir vurgulanan bir husustur. Eğitim, bireyin bilişsel kapasitesini geliştirmenin yanı sıra, eleştirel düşünme becerisi ve toplumsal sorumluluk bilincini de güçlendirmektedir. Bu süreç, bireylerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarını doğrudan etkilemektedir (Torgler, 2007:158). Eğitim düzeyi yükseldikçe, bireylerin vergi sisteminin işleyişine ilişkin farkındalıklarının arttığı ve vergilerin kamu hizmetleriyle olan ilişkisini daha bütüncül bir çerçevede kavradıkları görülmektedir (Kirchler, 2007:182). Vergi bilinci bu yönüyle, bilgi temelli bir farkındalık ile değer temelli bir ahlaki duruşun kesişim noktasında yer almaktadır. Okul ortamı ise, bu iki boyutun birlikte inşa edilebildiği en temel toplumsal alanlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Çocukluk dönemi, bireyin değer sisteminin ve toplumsal sorumluluk anlayışının şekillendiği kritik bir evredir. Bu dönemde kazanılan ahlaki

ve toplumsal değerler, bireyin ilerleyen yaşlarda kamusal yükümlülüklerle yaklaşımını belirleyici biçimde etkilemektedir (Demir & Ciğerci, 2016:136-139). Temel eğitim çağındaki öğrencilerin vergiyi soyut ve uzak bir kavram olarak değil, gündelik yaşamla ilişkilendirilen somut bir olgu olarak algılayabilmeleri için pedagojik açıdan uygun yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Oyunlaştırma, drama, örnek olaylar ve görsel materyaller, vergi gibi karmaşık kavramların çocukların bilişsel düzeyine uygun biçimde aktarılmasını kolaylaştırabilir.

Vergi bilincinin etkili biçimde kazandırılabilmesinde öğretmenlerin rolünün de önemli olduğu belirtilebilir. Bu kazanım, öğretmenlerin hem konuya ilişkin bilgi düzeylerine hem de pedagojik yeterliliklerine bağlıdır. Barış ve Şeker (2017:88-89) ilkokul öğretmenlerinin ekonomi ve mali okuryazarlık düzeylerinin sınırlı olabildiğini; bu durumun vergi eğitiminin niteliğini doğrudan etkilediğini; öğretmenlerin bu alanda desteklenmesinin ve hizmet içi eğitimlerle güçlendirilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Yani sadece ders içeriğinin varlığı değil, içeriğin nasıl aktarıldığı ve hangi yöntemlerle işlendiği, vergi bilincinin kalıcılığı açısından belirleyici olmaktadır.

Vergi bilincinin gelişiminde okul kadar aile ortamının da önemli bir rolü vardır. Aile, çocukların vergiye ilişkin ilk gözlemlerini edindikleri doğal bir öğrenme alanıdır. Ebeveynlerin vergi ödeme konusundaki tutumları, çocukların devlete ve kamu hizmetlerine bakışını doğrudan etkilemektedir (Torgler, 2007:162). Bu nedenle okulda verilen vergi eğitiminin, aile içinde desteklenmesi vergi bilincinin içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Okul-aile iş birliği, çocukların vergiye ilişkin olumlu tutum geliştirmesinde tamamlayıcı bir işlev görmektedir.

Yapılan araştırmalar, eğitim düzeyi ile gönüllü vergi uyumu arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır (Feld & Frey, 2002:94; Alm & Torgler, 2011:642; OECD,

2019:35). Eğitimli bireyler, vergilerin kamusal hizmetlerle olan bağına daha net kavradıkları için vergi ödeme davranışını rasyonel ve meşru bir çerçevede değerlendirmektedir. Türkiye’de yapılan deneysel çalışmalar da bu çıkarımı desteklemektedir. Demir ve Ciğerci (2016:139), ilköğretim öğrencilerine yönelik uygulamalı bir vergi eğitimi programının, öğrencilerin vergi farkındalığında ve tutumlarında anlamlı etki ettiği; ayrıca öğrencilerin vergiye ilişkin tutumlarının, devlete güven, adalet algısı ve aile desteği gibi değişkenlerle pozitif ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışmalardaki bulgular, eğitimin vergi bilincinin gelişiminde yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda normatif ve değer temelli bir güç olduğunu göstermektedir. Vergi bilincinin yerleşmesi için küçük yaşlarda ailede başlayıp okulda sistematik biçimde devam eden bir eğitim sürecine ihtiyaç vardır. Bu süreçte, verginin birey için bir yük değil; kamu hizmetlerinin sürdürülebilmesi ve toplumsal refahın sağlanması açısından vazgeçilmez bir sorumluluk olduğu bilincinin kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Çocukluk döneminde vergiye ilişkin yanlış algıların düzeltilmesi ve olumlu tutumların desteklenmesi, ilerleyen yaşlarda gönüllü vergi uyumunun güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, eğitimde vergi bilincinin kazandırılması, yalnızca bireysel mali davranışları değil; demokratik katılım kültürünü, toplumsal güveni ve devlet-vatandaş ilişkilerinin niteliğini de uzun vadede etkileyen stratejik bir kamu politikası alanı olarak değerlendirilmelidir. Temel eğitim düzeyinde verilen sistematik ve bütüncül bir vergi eğitimi, gönüllü vergi uyumunun ahlaki ve bilişsel altyapısını güçlendirerek sürdürülebilir mali sistemin toplumsal temellerini oluşturmaktadır. Bu noktada, farklı ülkelerde uygulanan modellerin incelenmesi ve karşılaştırmalı bir perspektif geliştirilmesi, Türkiye’deki eğitim politikalarına yönelik somut çıkarımlar elde edilmesini mümkün kılmaktadır.

4- ULUSLARARASI UYGULAMALAR VE TÜRKİYE İÇİN ÇIKARIMLAR

4.1- Vergi Bilinci Eğitiminin Uluslararası Temelleri

Vergi bilincinin temel eğitim yoluyla kazandırılmasına yönelik yaklaşımlar, ülkelerin tarihsel deneyimleri, kültürel değerleri ve kurumsal yapıları doğrultusunda farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, OECD başta olmak üzere uluslararası kuruluşların raporları, erken yaşta verilen vergi ve vatandaşlık eğitiminin, bireylerin ileriki yaşamlarında gönüllü vergi uyumunu artırdığı ve demokratik vatandaşlık kültürünü güçlendirdiği yönünde ortak bir değerlendirme ortaya koymaktadır. Bu bağlamda vergi bilincinin, yalnızca mali bir farkındalık alanı değil; aynı zamanda kamusal sorumluluk ve toplumsal aidiyet duygusunun inşasında temel bir unsur olduğu kabul edilmektedir.

Uluslararası uygulamalar incelendiğinde, vergi bilincinin çoğu ülkede vatandaşlık eğitimi ve mali okuryazarlık programlarının ayrılmaz bir parçası olarak ele alındığı görülmektedir. Kayıt dışı ekonomiyle mücadele eden ve mali şeffaflığı hedefleyen ülkelerde, özellikle çocukluk döneminde başlayan vergi eğitimi programları, gönüllü vergi uyumunu artırmada stratejik bir araç olarak giderek önem kazanmaktadır (OECD, 2021: 14-15). Bu yaklaşımın, erken yaşta kazandırılan vergi bilincinin yalnızca mali performansı değil, aynı zamanda demokratik katılımı ve kamusal karar alma süreçlerine yönelik farkındalığı da olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir (TAXEDU, 2022). Nitekim Avrupa Komisyonu TAXEDU girişimi ve OECD yayınları, vergi eğitiminin aynı zamanda “sosyal sözleşmenin inşası” anlamına geldiğini ve çocuklara vergilerin kamusal hizmetlerin finansmanındaki rolünün öğretilmesinin etik davranış ve güvenli karar alma becerilerini geliştirdiğini vurgulamaktadır (European Commission, t.y., TAXEDU, 2022). **TAXEDU**, Avrupa Birliği tarafından genç vatandaşlara yönelik olarak oluşturulmuş çok dilli bir

dijital eğitim portalıdır. Proje, vergi bilincinin erken yaşta kazandırılması amacıyla Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu öncülüğünde 2017 yılında başlatılmıştır. Portalın adı, İngilizce “Tax” (vergi) ve “Education” (eğitim) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Portalın içeriği “9-12, 13-17 ve 18+” şeklinde üç farklı yaş grubuna göre özelleştirilerek sunulmaktadır. Platformun temel stratejisi; vergi kaçakçılığı ve dolandırıcılıkla mücadele, oyunlaştırma ve mikro öğrenme videoları gibi dijital araçlarla pedagojik bir zemine oturtmaktır. Ayrıca ‘Öğretmenler Köşesi’ aracılığıyla eğitimcilere materyal desteği sağlayan yapı, vergi ödemenin eğitim, sağlık, altyapı vb. toplumsal hizmetlere katkısını oyunlaştırma ve interaktif modüllerle aktararak; “vergi adaleti” ve “vatandaşlık sorumluluğu” kavramlarını erken yaşta içselleştirmeyi amaçlamaktadır (European Commission, t.y.). Ulusal vergi idareleri de, bir dizi yenilikçi dijital araç ve platformla denemeler yapmaktadır. Bu araçlar, vergilerin faydasını ve kategorilerini eğlenceli ve basit bir şekilde açıklayan eğitim videoları şeklinde olabilir (örneğin, İngiltere’nin Vergi Gerçekleri videoları - Tax Facts Videos-). Diğer yaklaşımlar arasında, vergilerin toplumu nasıl etkilediğini gösteren web oyunları yer almaktadır (örneğin, Norveç’in Birleştirme Katmanı -Spleiselaget-, Finlandiya’nın Vergi Kampüsü - Verocampus- ve Fas’ın Benim Şehrimi -Madinati-). Çocuklar ve gençler için yaş kategorisine göre eğitim materyalleri içeren web portalları da geliştirilmiştir (Türkiye’nin Vergi Bilinci). Birçok vergi idaresi, telefonların birincil dijital cihaz olduğunu fark ederek, araçlarını telefon uygulamalarına yansıtmıştır (örnekler arasında Fas’ın Madinati’si ve AB’nin Taxlandia oyunu yer almaktadır). Spektrumun en yenilikçi ucunda ise, Norveç Vergi İdaresi’nin YouTube videosu “Eğlenceli Para İadesi” -Money Back on the Skætt- gibi yaklaşımlar yer almaktadır; bu videoda kurgusal karakterler vergi hakkında rapor yapmaktadır (OECD, 2021:69).

Bu doğrultuda birçok ülkede vergiye ilişkin temel kavramlar, ilkokuldan üniversiteye kadar uzanan eğitim sürecinde sosyal bilgiler, ekonomi ve matematik dersleriyle bütünleşik biçimde ele alınmaktadır (OECD/FIIAPP, 2015: 48-87). *Building Tax Culture, Compliance and Citizenship* başlıklı küresel kaynak kitabının ikinci basısında (OECD, 2021), vergi eğitimi programlarının 59 ülkede 140 farklı girişim üzerinden analiz edildiği görülmektedir. Bu rapora göre; Avustralya, Kenya, Mauritius, Meksika, Peru ve Uruguay gibi dünya genelinde pek çok ülke vergi eğitimi formal eğitim sistemine dâhil etmiş durumdadır (OECD, 2021: 122-126). Özellikle Kenya, 2017 yılı itibarıyla, yetkinlik temelli müfredatına ilkokulun üst sınıfları ile ortaokul düzeyinde verginin temel kavramlarını dâhil ederek bu alanda önemli bir kurumsallaşma sağlamıştır (Mutie, 2020). Uluslararası örnekler, bu alanın geçici faaliyetler yerine kurumsallaştırılmış ve ulusal müfredata sistematik biçimde entegre edilmiş yapılar üzerinden ele alınmaya doğru ilerlediğini göstermektedir (OECD/FIIAPP, 2015:147,153; OECD, 2021: 122-147; European Union/OECD, 2023:24-26). Türkiye'nin mevcut durumu değerlendirildiğinde ise vergi bilinci eğitiminin çoğunlukla sınırlı, temsili ve proje bazlı uygulamalarla yürütüldüğü söylenebilir. Bu durum, Türkiye açısından vergi bilincinin temel eğitimde kazandırılması için bütüncül bir politika ihtiyacını daha da görünür kılmaktadır.

4.2- Bazı OECD Ülkelerinde Vergi Bilinci Eğitim Modelleri

4.2.1- Finlandiya: Yaşam Boyu Mali Okuryazarlık Yaklaşımı

Finlandiya'da vergi bilinci ve finansal okuryazarlığın kazandırılması erken yaşta başlamakta ve temel olarak ekonomik bilgi eğitimi çerçevesinde müfredata entegre edilmektedir. İlkokullarda bağımsız bir "vergi eğitimi" dersi bulunmamakla birlikte, vergi, kamu harcamaları ve vatandaşlık sorumluluğuna ilişkin temel kav-

ramlar *Ulusal Temel Müfredat* içinde yer almaktadır (Finnish National Agency for Education, 2016:284). Öğrencilere vergilerin sağlık, eğitim ve altyapı gibi kamu hizmetlerinin finansmanındaki rolü açıklanarak, erken yaşta kamusal farkındalık ve vatandaşlık bilinci kazandırılmaktadır (Silinskas, Ahonen & Wilska, 2021:12). Kurek ve Rachwa'ta (2009:110) göre Finlandiya'da sosyal bilgiler derslerinde girişimcilik ile birlikte vergilendirme ve kamu maliyesi konuları ele alınmakta; ev ekonomisi derslerinde ise hane bütçesi planlaması gibi uygulamalı finansal içeriklere yer verilmektedir. Bu yapı, vergi bilincinin soyut bir kavram olmaktan çıkarılarak günlük yaşamla ilişkilendirilmesini sağlamaktadır.

Uygulamada etkileşimli öğretim yöntemleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle oyunlar ve simülasyonlar aracılığıyla öğrencilerin bütçe senaryoları üzerinde çalışmaları teşvik edilmektedir. Öğrenciler gelirlerinin bir kısmını vergilere ve kamu hizmetlerine ayırarak verginin toplumsal etkisini somut biçimde deneyimlemektedir (Shamansurova, 2020:118). Ayrıca *Vergi Kampüsü -Verokampus-* (Verohallinto-Finlandiya Vergi İdaresi, 2024) gibi çevrimiçi platformlar aracılığıyla vergiye ilişkin bilgiler çocukların anlayabileceği düzeyde sadeleştirilerek sunulmaktadır. Bu yaklaşım, Finlandiya eğitim sisteminde benimsenen ve sosyal, vatandaşlık ve finansal becerileri birlikte geliştirmeyi amaçlayan "*transversal yetkinlikler*" anlayışıyla örtüşmektedir (OECD, 2022b:14).

4.2.2- Almanya: Federal Yapıda Vergi Okuryazarlığı

Almanya'da vergi bilinci eğitimi, federal yapının bir sonucu olarak eyaletlerin müfredatlarına göre farklılık göstermekle birlikte, genellikle 5-10. sınıflar arasında uygulanmaktadır. "*Steuerliche Bildung (vergi eğitimi)*" başlığı altında yürütülen bu içerikler, öğrencilerin vergi sistemini tanımalarını, temel mali yükümlülükleri kavramalarını ve kamu harcamalarının önceliklerini tartışmalarını amaçlamaktadır.

Baden-Württemberg eyaletinde geliştirilen “*Schule und Steuern*” projesi, öğrencilerin vergi formlarıyla tanışmalarını, gelir-gider hesaplamaları yapmalarını ve kamu hizmetlerinin finansmanına ilişkin farkındalık kazanmalarını hedeflemektedir (Senatsverwaltung für Finanzen Berlin, 2023:4). Almanya örneğinde dikkat çeken husus, vergi idaresinin eğitim sürecine aktif biçimde dâhil olması ve okullara doğrudan öğretim materyali sağlamasıdır. Bu yapı, kamusal otorite ile eğitim kurumları arasında güçlü ve sürdürülebilir bir iş birliği modeline işaret etmektedir.

4.2.3- Japonya: Toplumsal Sorumluluk Odaklı Eğitim

Japonya’da vergi bilinci eğitimi, toplumsal sorumluluk ve vatandaşlık ödevi anlayışıyla bütünleşik bir biçimde ele alınmaktadır. Oya ve Sasaki’nin (2021:42-44) çalışmasında, ilkokullarda “*vergi sınıfları*” şeklinde organize edilen etkinlikler aracılığıyla öğrencilere vergilerin toplumsal işlevi ve bireysel sorumluluk boyutu günlük yaşamdan örneklerle aktarılmıştır. Bu çalışmada simülasyonlar ve grup çalışmaları gibi etkileşimli yöntemlerin, öğrencilerin vergi kavramını anlamlandırmasını kolaylaştırdığı tespit edilmiştir.

Japon Anayasası’nda vergi ödeme yükümlülüğünün “*Kokumin no Gimmu (vatandaşın görevi)*” kapsamında düzenlenmiş olması, bu yaklaşımın anayasal bir temele dayandığını göstermektedir (Japan Constitution, Art. 30, 1947). Bu anlayış, ilkokul sosyal bilgiler müfredatına da yansıtılmakta; özellikle 6. sınıf düzeyinde vergi, bireysel bir yükümlülüğünden ziyade toplumsal dayanışma ve adalet ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır (MEXT, 2020:156-158). Uygulamada yerel vergi dairesi temsilcileriyle gerçekleştirilen rol yapma etkinlikleri ve sınıf içi etkileşimler, öğrenme sürecinin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda duyuşsal boyutunu da güçlendirmektedir (Oya & Sasaki, 2021:44).

4.2.4- ABD: Uygulamalı Vergi Okuryazarlığı Programları

ABD’de vergi bilinci eğitimi, genel olarak “*financial literacy (finansal okuryazarlık)*” çerçevesinde ele alınmaktadır. Internal Revenue Service (IRS) tarafından desteklenen *Understanding Taxes* programı, ortaöğretim öğrencilerine yönelik çevrimiçi ve etkileşimli modüller sunmakta; öğrenciler sanal gelir beyannamesi doldurarak federal, eyalet ve yerel vergiler arasındaki farkları öğrenmektedir (IRS, 2021:2-3). Programın ulusal düzeyde açık erişimli olması, vergi bilincinin yaygınlaştırılmasına önemli katkı sağlamaktadır.

ABD’de yürütülen deneysel çalışmalar, vergi ve finansal eğitimin yalnızca ortaöğretim düzeyine bırakılmasının yeterli olmadığını, temel ekonomik kavramların ilkokul çağında verilmesinin öğrenme etkisini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Batty ve diğerlerinin (2015:364) ilkokul öğrencileriyle gerçekleştirdiği rastgele kontrollü saha deneyi, erken yaş finansal eğitiminin bilgi ve davranış üzerinde anlamlı etkiler yarattığını göstermiştir. My Classroom Economy programını inceleyen sonraki çalışmalar da sınıf içi uygulamalı etkinliklerin çocukların ekonomik karar alma ve kamu hizmetlerinin finansmanını kavrama becerilerini artırdığını ortaya koymaktadır (Batty ve diğerleri, 2020:134). Ayrıca Fernandes ve diğerlerinin (2014:1872) meta-analizi, erken yaşta verilen finansal eğitimin bilgi düzeyini artırdığını ve davranışsal etkilerin özellikle uygulamalı yöntemlerle güçlendiğini vurgulamaktadır. Söz konusu araştırma, vergi bilincinin temel eğitimde kazandırılmasının, bireylerin ileriki yaşamlarında gönüllü vergi uyumuna zemin hazırladığını açık biçimde göstermektedir.

4.3- Türkiye’deki Mevcut Uygulamalar ve TYMM

Bu bölümde, TYMM çerçevesinde vergi bilinci eğitiminin normatif ve pedagojik temelleri ele alınmakta; Erdem-Değer-Eylem (EDE) çerçevesi

ve sistem okuryazarlığı yaklaşımı bağlamında vergi bilincinin temel eğitimde nasıl konumlandırıldığı değerlendirilmektedir. Ardından Türkiye'deki mevcut durum, bazı OECD ülkeleriyle karşılaştırılmalı olarak ortaya konulmakta ve bu değerlendirme, çalışmanın sonuç ve politika önerilerine geçişi sağlayan bir bağlamla tamamlanmaktadır.

Ulusal ve uluslararası literatür, eğitim düzeyinin gönüllü vergi uyumu ve vergisel tutumlar üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır (OECD, 2019:35). Türkiye'de vergi bilinci MEB öğretim programlarında "vatandaşlık", "toplum bilinci" ve "demokratik katılım" temalarına yer verilmekle birlikte, genellikle dolaylı kazanımlar aracılığıyla ele alınmaktadır. Oysa OECD tarafından yayımlanan *Building Tax Culture, Compliance and Citizenship* raporu, birçok ülkede vergi okuryazarlığı ve mükellef eğitiminin sistematik ve kurumsal bir çerçeveye oturtulduğunu; öğrencilerin erken yaşta vergi sistemi ve vatandaşlık sorumluluğu hakkında bilinçlendirilmesinin gönüllü vergi uyumunu güçlendiren temel araçlardan biri olduğunu göstermektedir (OECD & FIIAPP, 2015:22).

Türkiye'de mevcut öğretim programları incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersi "*vatandaşlık*" alanlarında yer alan kazanımların vergi ödeme, kamu hizmetleri ve yerel yönetimler gibi kavramlara dolaylı biçimde temas ettiği görülmektedir. Ancak ilkokuldan ortaöğretime kadar tüm sınıf düzeylerini kapsayan, standartlaştırılmış ve zorunlu bir vergi okuryazarlığı modülünün bulunmadığı dikkat çekmektedir. Bu boşluğu kısmen doldurmak amacıyla GİB tarafından hazırlanan "*Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi*" dijital içerikleri, video ve görsel materyaller aracılığıyla öğretmenlerin kullanımına sunulmuştur. Bu içerikler MEB'in (Eğitim Bilişim Ağı) EBA platformuna entegre edilmiş; ilkokul 3. sınıftan lise 11. sınıfa kadar farklı düzeylere uygun çok sayıda materyal öğretmen ve öğrencilerin erişimine sunulmuştur (GİB, 2025).

Türkiye'de temel eğitim düzeyinde vergi bilincinin geliştirilmesine yönelik en kapsamlı ve sistematik kaynaklardan biri, MEB tarafından yayımlanan *Vergi Bilinci – Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi Öğretmen Kitabı*dır. İlkokul, ortaokul ve lise düzeyleri için ayrı ayrı hazırlanan bu öğretmen kitapları, özellikle ilkokul çağındaki öğrencilere verginin anlamını, kamu hizmetlerinin finansmanındaki rolünü ve vatandaşlık sorumluluğu ile ilişkisini kazandırmayı amaçlamaktadır. Öğretim materyali; oyunlaştırılmış etkinlikler, sınıf içi uygulamalar ve öykü temelli öğrenme yöntemleriyle yapılandırılmıştır. Rehberde yer alan "*Yedi Kapı*" yaklaşımı—bilme, isteme, beceri, güven, donanım, uyarılma ve pekiştirme—vergi bilincini yalnızca bilişsel düzeyde değil, aynı zamanda duyuşsal ve sosyal boyutlarıyla içselleştirmeyi hedefleyen aşamalı bir eğitim modeli sunmaktadır. Fiş ve fatura örnekleri, kamu hizmeti harcama senaryoları ve problem çözme etkinlikleri yoluyla öğrencilerin vergi-kamu hizmeti döngüsünü somut biçimde deneyimlemeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2020: 15-18). Bu yönleriyle söz konusu öğretmen kitabı, Türkiye'de ilkokul düzeyinde vergi bilinci eğitiminin kurumsal çerçevesini en açık biçimde ortaya koyan resmî ve pedagojik bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Bununla birlikte, bu eğitimlerin zorunlu ders müfredatı içinde yer almaması, "*kültür ve sanat*" kategorisi altında sunulması ve uygulama süresi ile etkinliğinin büyük ölçüde öğretmenlerin takdirine bırakılması eleştiri konusu olmaktadır. Türkiye'de gerçekleştirilen uygulamalı çalışmalar, okullarda vergi bilinci kazandırılmasına yönelik modüllerin öğrencilerin bilgi düzeyini artırdığını; ancak tutum ve davranış değişiminde kalıcı etki sağlanabilmesi için uzun süreli ve uygulamaya dayalı öğretim yöntemlerinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur (Demir & Cığerci, 2016:139; Cığerci, 2021:68-69).

Vergi konusunun görsel ve oyun temelli yöntemlerle sunulması durumunda, öğrencilerin vergiyi “devletin zenginleşmesi için alınan bir araç” yerine “toplumun ortak hizmetlerini finanse eden bir kaynak” olarak algılama düzeyinin anlamlı biçimde arttığı belirlenmiştir. Ancak bu kazanımların öğretmen eğitimi ve aile desteği ile desteklenmediği durumlarda içselleştirilmesinin güçleştiği vurgulanmaktadır. Mevcut uygulamalarda vergi eğitiminin çoğunlukla, her yıl şubat ayının son haftasında kutlanan “Vergi Haftası” kapsamında veya seçmeli proje etkinlikleri şeklinde, sınırlı sayıda ders saatiyle yürütüldüğü görülmektedir. Bu nedenle, vergi bilincinin hangi sınıf düzeyinde ve kaç saatlik bir eğitimle kazandırıldığına ilişkin ulusal ölçekte tutarlı bir veri bulunmamaktadır (Demir & Cığerci, 2016:139-141). Yerel uygulamalar incelendiğinde, ilkokul düzeyinde tanıtıcı ve kısa süreli modüllerin yer aldığı; ancak bu uygulamaların süreklilik, kazanımların ölçülmesi ve değerlendirilmesi açısından sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır (Yalçın, 2023:102).

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda (MEB, 2018:38) 6. sınıf düzeyinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı kapsamında yer alan “Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.” kazanımı, vergi bilincinin vatandaşlık sorumluluğu bağlamında ele alınmıştır. 2024–2025 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya başlanan TYMM, eğitim sisteminin millî ve manevî değerlere uygun biçimde yeniden yapılandırılmasını hedeflemektedir. Öğrenci profili, EDE

Çerçevesi ve beceriler çerçevesini bütünleştiren bu model, vatandaşlık eğitimi ve toplumsal katılım temalarına güçlü bir vurgu yapmaktadır (MEB, 2025:12-14). TYMM’de 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim” ünitesi altında “Vergimi Ödüyorum” başlığıyla verginin tanımı, vergi alınmasının gerekçesi ve anayasal dayanağına yer verilmiştir (Özçelik ve diğerleri, 2025:142). Bu yönüyle TYMM, vergi bilincinin temel eğitimde daha sistematik ve bütüncül bir biçimde ele alınabilmesi için önemli bir potansiyel sunmaktadır.

Nitekim 6. sınıf düzeyinde “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında (MEB, 2025:28), temel hak ve sorumlulukların toplumsal düzenin sürdürülmesindeki önemi kapsamında vergi ödeme yükümlülüğü anayasal bir vatandaşlık görevi olarak ele alınmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “Temel Haklar ve Ödevler” başlığı altında vergi ödeme yükümlülüğünü düzenleyen 73. maddesi, bireylerin kamu hizmetlerinin finansmanına katılım sorumluluğunu açık biçimde ortaya koymaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, m. 73). Bu anayasal çerçeve, Sosyal Bilgiler öğretiminde bireylerin toplumsal sorumluluk ve kamu hizmetlerine katkı bilinci geliştirmeleri amacıyla ders kitaplarına da yansıtılmıştır (Özçelik ve diğerleri, 2025:154). Öte yandan TYMM’de programlar arası bileşenler olarak sunulan ve Şekil 1’de gösterilen EDE Çerçevesi’nin, modelin merkezine insanı yerleştiren bütüncül bir değer mimarisi kurduğu görülmektedir:

Şekil 1: Erdem Değer Eylem Çerçevesi (MEB, 2025:36)

Bilgi Görseli: Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

Şekil 1'de yer alan EDE Çerçevesi üç çatı değerden biri olan sorumluluk, bireyin kendisine, çevresine ve topluma karşı görevlerini bilmesi ve bu görevleri zamanında yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır. Sorumluluk değerinin eylemsel karşılığı ise "Topluma karşı görevlerini yerine getirmek" başlığı altında somutlaştırılmakta; bu kapsamda vergi vermek, oy kullanmak ve kanunlara uymak gibi davranışlar temel vatandaşlık görevleri arasında sayılmaktadır (MEB, 2025:36-37). Bu yaklaşım, TYMM'de erdemli birey olmanın soyut bir değer setinden ziyade, değerlerin eyleme dönüşmesi ile anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Vergi verme eylemi bu bağlamda, bireyin topluma karşı sorumluluk bilincini fiilen sergilediği temel davranışlardan biri olarak değerlendirilmektedir. EDE çerçevesinin görsel olarak "puzzle" yapısında kurgulanmış olması, sorumluluk değerinin adalet, saygı, duyarlılık ve merhamet gibi diğer değerlerden bağımsız düşünülemeyeceğini de göstermektedir. Bu bütüncül

yapı içerisinde vergi bilinci, yalnızca mali bir yükümlülük değil; aynı zamanda adaletli paylaşım, kamusal kaynakların korunması ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliğiyle ilişkili bir değer alanı olarak konumlandırıldığı belirtilebilir.

TYMM'de programlar arası bileşenlerden biri olan *Sistem Okuryazarlığı*, okuryazarlık becerilerinin bir bütün içinde ele alınmasını öngörmektedir. Bu yaklaşımda okuryazarlık süreçleri farkındalık, işlevsellik ve eylemsellik olmak üzere üç düzeyde ele alınmaktadır. Sistem okuryazarlığı kapsamında yer alan finansal okuryazarlık ve vatandaşlık okuryazarlığı, vergi bilinciyle doğrudan ilişkilendirilebilir (MEB, 2025:36). Bu durum, vergi bilincinin hem mali hem de toplumsal boyutlarıyla ele alınmasına elverişli bir pedagojik zemin sunmaktadır. TYMM çerçevesinin, vergi bilinci eğitimi açısından avantajları aşağıda sıralanmıştır:

- **Değer Temelli Yaklaşım:** EDE çerçevesinde vatandaşlık ve sorumluluk değerleri-

nin önceliklendirilmesi, vergiyi bireysel bir yükten ziyade toplumsal sorumluluk perspektifiyle ele alma imkânı sunmaktadır.

- **Beceri Temelli Yapı:** Finansal okuryazarlık ile bütçe analizi ve karar verme becerileri aracılığıyla vergi kavramı somutlaştırılabilmektedir.
- **Kapsayıcılık:** Farklı sosyoekonomik arka plana sahip öğrenciler için uyarlanabilir öğretim materyalleri geliştirilmesine olanak tanımaktadır.
- **Sistem Okuryazarlığı:** Finansal ve vatandaşlık okuryazarlığı yoluyla vergi bilincinin mali ve toplumsal boyutları birlikte geliştirilebilmektedir.
- **Köprü Kurma:** Verginin günlük yaşamda bireylerin hangi kamusal ihtiyaçlarını karşıladığına ilişkin somut örnekler sunulabilmektedir.

Bu avantajlarla birlikte, Türkiye’de vergi bilinci eğitiminin mevcut durumu, Finlandiya ve Almanya gibi OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında henüz kurumsal bir olgunluğa ulaşmamıştır. MEB ile GİB iş birliğiyle yürütülen uygulamalar, öğretmen eğitimi ve sistematik değerlendirme mekanizmalarıyla desteklenmediği için süreklilik kazanamamaktadır. Bu çerçevede Türkiye’de vergi bilinci eğitimine ilişkin başlıca yapısal eksiklikler şu şekilde özetlenebilir:

- **Yasal Dayanak:** OECD ülkelerinde vergi bilinci eğitimi, müfredatın vatandaşlık ya da ekonomi temelli alanlarında açık yasal dayanaklara sahipken; Türkiye’de uygulamalar yönetmelik düzeyi ve dönemsel projelerle sınırlı kalmaktadır (OECD/FIIAPP, 2015:22-24).
- **Materyal Standartizasyonu:** Finlandiya’da merkezi ve sürekli güncellenen içerik havuzları bulunmasına karşın, Türkiye’de uygulamalar iller ve okullar arasında farklılık göstermektedir.

- **Ölçme ve Değerlendirme:** Japonya ve Almanya’da davranışsal anketler ve portföy temelli değerlendirme araçları kullanılırken, Türkiye’de vergi bilinci kazanımlarının kalıcılığını izlemeye yönelik sistematik bir ölçme değerlendirme yapılmamaktadır.

Türkiye’de vergi bilincinin temel eğitim yoluyla kazandırılmasına yönelik önemli bir potansiyele sahip olduğunu; ancak bu potansiyelin kurumsal, pedagojik ve hukuki açıdan güçlendirilmesi gerektiği belirtilebilir. Bu noktada, uluslararası deneyimlerin sunduğu politikalar, Türkiye için uygulanabilir ve sürdürülebilir bir vergi bilinci eğitimi modelinin geliştirilmesinde yol gösterici nitelik taşımaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında çalışmanın son bölümünde, uluslararası deneyimlerden hareketle Türkiye için politika önerileri ele alınmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bireylerde vergi bilincinin yerleşmesi, küçük yaşlarda aile ortamında başlayıp okul sürecinde sistematik biçimde devam eden bir eğitim sürecini gerekli kılmaktadır. Vergi vermenin toplumsal bir sorumluluk olduğu, kamu hizmetlerinin sürekliliği için zorunlu bir unsur teşkil ettiği ve birey açısından bir yük değil, ortak yaşamın sürdürülebilirliği için yapılan bir katkı olduğu anlayışının erken yaşlarda benimsetilmesi önemlidir. Bu yaklaşım vergi bilincinin sağlıklı biçimde gelişmesine katkı sunmaktadır (Çelik & Eroğlu, 2014:162-164). Literatürde erken yaşta vergi farkındalığı kazandırılmasının, ilerleyen dönemlerde bireylerin vergiye yönelik tutum ve duyarlılıklarını olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır (Yalçın, 2023:94; Şenyüz, 1992:48; Torgler, 2007:158-160; Wenzel, 2005:498). Araştırmalar, bu tür erken dönem müdahalelerin öğrencilerin finansal bilgi düzeyini artırdığını ve ileriki yaşamlarında vergiye uyum ve vatandaşlık bilinci açısından kalıcı tutumlar oluşturduğunu göstermektedir (Kalmi & Rahko, 2022:119). Vergi eğitimi,

yalnızca maliye politikalarının bir unsuru olarak değil, aynı zamanda ahlaki ve demokratik bir vatandaşlık görevi olarak ele alınmalıdır. Temel eğitim düzeyinde vergi bilincinin geliştirilmesi, vatandaşlık eğitimi programlarının doğal ve tamamlayıcı bir uzantısıdır. Sosyal bilgiler ve ilişkili derslerde demokrasi, kamu yararı, hukuk devleti ve vatandaşlık görevleri gibi kavramlar ele alınırken, verginin bu sistemin sürdürülebilirliği açısından zorunlu bir katkı olduğu vurgulanabilir.

Çelik ve Eroğlu (2014:158-160) araştırmalarında ilköğretim öğrencilerinin vergiye ilişkin algılarının parçalı ve yetersiz olduğunu ortaya koymakta; vergi bilincinin oluşumunda aile, bilgi eksikliği ve değer temelli öğrenmenin belirleyici rolüne dikkat çekmektedir. Araştırma bulguları, öğrencilerin önemli bir kısmının vergi kavramını tanımlayamaması ve vergiye ilişkin bilgileri ağırlıklı olarak aile ortamından edinmesi, okul temelli sistematik bir vergi bilinci eğitiminin eksikliğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin yarısının vergi alınmasını doğru bulmaması ve vergi vermek istememesi, vergi bilincinin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda değer ve tutum boyutunda da yeterince gelişmediğini göstermektedir. Söz konusu araştırmada vergiyi kamu hizmetleriyle ilişkilendiren öğrenci oranının sınırlı düzeyde kalması ve yüksek oranda yanıtsız bırakılması, vergi algısının kavramsal çerçevesinin netleşmediğini ortaya koymaktadır. Buna karşın, vergilerin kaldırılmasının olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünen ve vergi vermeyenleri olumsuz değerlendiren öğrencilerin varlığı, normatif bir potansiyelin bulunduğunu; ancak bu potansiyelin eğitim yoluyla yapılandırılmadığını göstermektedir. Bu durum, ilköğretim düzeyinde vergi bilincine yönelik içeriklerin eğitim sürecine dâhil edilmesinin öğrenciler açısından anlamlı ve gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer olarak Demir ve Cığerci (2016:138-139) ilkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin vergiye ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olmakla birlikte öğrenme-

ye açık olduklarını; uygulamalı vergi eğitiminin öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinde belirgin ve anlamlı bir artış sağladığını belirlemişlerdir. Aynı çalışmada, verginin toplum yaşamındaki işlevinin görsel ve uygulamalı etkinliklerle aktarılması durumunda öğrencilerin vergiyi “devletin zenginleşmesi için değil, topluma hizmet için toplanan bir araç” olarak algılama eğilimlerinin güçlendiği ortaya konulmuştur. Bu çalışmalar, erken yaşta verilen vergi eğitiminin uzun vadede vergi ahlakını besleyen bir toplumsal sermaye unsuru olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’de ilköğretim düzeyinde vergi algısının parçalı, düzensiz ve aktörler arasında yeterince bütünleşmemiş olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla vergi bilincinin kalıcı ve ölçülebilir biçimde kazandırılabilmesi için, TYMM kapsamında aile, okul ve kamu idaresini eş zamanlı biçimde kapsayan sistematik bir yaklaşımın geliştirilmesi gerektiği belirtilebilir. Eğitimin üst kademelerine ilişkin araştırmalar da bu çerçeveyi desteklemektedir. Baran ve Yıldız (2025:45-49), yükseköğretim öğrencilerine verilen vergi derslerinin öğrencilerin vergiye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Dolayısıyla bireyin herhangi bir eğitim kademesinde vergi konusunda bilgilendirilmesi, vergi bilinci ve farkındalığı üzerinde olumlu sonuçlar doğurmaktadır. İlkokuldan üniversiteye kadar uzanan bu bütüncül tablo, vergi bilinci eğitimlerinin farklı eğitim kademelerinde süreklilik arz edecek şekilde yapılandırılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Taytak (2010:497-498) araştırmasının bulguları, öğrencilerde vergi algısının büyük ölçüde doğru yönde şekillendiğini, özellikle vergi ile kamu hizmetleri arasındaki ilişkinin önemli ölçüde kavrandığını göstermektedir. Bununla birlikte, vergisini ödemeyenlere yönelik olumlu değerlendirmelerin (%25,6) azlığı, vergi ahlakı açısından kritik bir zayıflık alanına işaret etmektedir. Bu durum, yalnızca bilişsel bilginin değil, değer

temelli ve normatif eğitimin de gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmamızın en dikkat çeken bulgularından biri, vergi bilincinin oluşmasında ailenin birincil aktör olarak görülmesi, ancak öğrencilerin vergi bilincinin kazandırılmasında vergi idaresi ve okulun da önemli sorumluluk üstlenmesi gerektiğini düşündürmektedir. Bu sonuçlar, vergi bilincinin aile, okul ve kamu otoriteleriyle eşgüdümlü bir eğitim modeliyle desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Türkiye’de ilköğretim düzeyinde vergi bilincinin kazandırılmasına yönelik çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, mevcut araştırmalarda ders saatlendirilmesi, sınıf düzeyleri ve uygulama modeli bakımından çeşitli önerilerin geliştirildiği görülmektedir. Bu kapsamda; 1-2. sınıflar için yılda 1-2 saat proje veya oyun temelli etkinlikler, 3-4. sınıflar için aylık 1 ders saati düzeyinde yapılandırılmış modüller, 5-8. sınıflar için ise finansal okuryazarlık ve yerel bütçe simülasyonlarını içeren yılda yaklaşık 6-10 saatlik öğretim süresi önerilmektedir (Yalçın, 2023:110). Bu önerilerin pilot uygulamalar yoluyla test edilmesi, değerlendirilmesi ve pedagojik açıdan geliştirilmesi, vergi bilincinin kazandırılmasına katkı sağlayabilir. Türkiye’de MEB tarafından uygulanan 1-8. sınıf öğretim programlarında vatandaşlık, toplumsal katılım ve kamusal hizmetlere ilişkin kazanımlar yer almakla birlikte, vergi konusu doğrudan ve bütüncül bir biçimde “vergi bilinci” başlığı altında ele alınmamaktadır. Bu durum, vergi eğitiminin müfredat içi entegrasyonu açısından önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Türkiye’deki mevcut uygulamalar, uluslararası örneklerle karşılaştırıldığında dağınık, proje temelli ve süreklilikten uzak bir görünüm arz etmektedir. Bu noktada TYMM, vergi bilincinin vatandaşlık ve değer eğitimiyle bütünleştirilmesi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak bu modelin vergi bilinci bakımından kalıcı ve ölçülebilir etkiler yaratabilmesi için bazı temel koşulların sağlanması gerektiği belirtilebilir.

Psikolojik açıdan vergiye ilişkin tutum ve davranışların yalnızca bilişsel öğrenme süreçleriyle sınırlı kalmadığı; duygusal ve değer temelli öğrenme süreçleriyle desteklenmesi gerektiği belirtilebilir. Finlandiya örneğinde olduğu gibi empati, adalet ve dayanışma gibi değerlerle bütünleştirilen müfredat yaklaşımları, bireylerde vergiye yönelik olumlu bir duygusal bağlılık oluşturabilmektedir (EDUFI, 2020:11-12). Uluslararası uygulamalar, vergi bilincinin yalnızca mali bir kavram değil, aynı zamanda demokratik vatandaşlık eğitiminin temel bir unsuru olduğunu ortaya koymaktadır. Finlandiya’nın bütünsel müfredat yaklaşımı, Almanya’nın idare-okul koordinasyonuna dayalı modeli ve Japonya’nın değer temelli eğitim anlayışı, Türkiye açısından önemli örnekler sunmaktadır. Türkiye’nin bu deneyimleri dikkate alarak yasal dayanak, öğretmen eğitimi ve ölçme-değerlendirme alanlarında reformlar gerçekleştirmesi yararlı olabilir. Bu doğrultuda geliştirilecek ulusal vergi bilinci müfredatı, hem mali farkındalığı hem de toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirecek; böylece “*vergisini gönüllü ödeyen yurttaş*” profilinin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Türkiye’nin mevcut öğretim programları bu açıdan umut verici olmakla birlikte, verginin sistematik biçimde müfredata entegrasyonu, öğretmen kapasitesinin artırılması ve izleme-değerlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. TYMM’nin sunduğu reform dinamiği bu potansiyeli barındırır da, uygulama sürecinde karşılaşılabilecek zorlukların göz ardı edilmemesi önemlidir. Vergi bilincinin eğitim yoluyla güçlendirilmesi, tesadüfi değil, sistematik bir politik yaklaşım gerektirmektedir.

Öğrencilerde vergi bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi, verginin yalnızca bir mali yük olmadığı; bireylerin içsel ve dışsal olarak yararlandıkları kamu hizmetlerinin finansmanını sağlayan temel bir araç olduğu anlayışının eğitim yoluyla kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Vergi eğitimine küçük yaşlarda başlanması, bu bilincin

kalıcı hâle gelmesini sağlayacak; toplanan vergilerin eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal refah hizmetleri yoluyla yeniden topluma döndüğü bilinci ni içselleştiren bireylerin yetişmesine katkı sunacaktır (Şenyüz, 1992:48). Vergi bilinci eğitiminde aile, okul ve öğretmen olmak üzere üç temel aktör olarak öne çıktığı belirtilebilir. Aile, öğrenilen değerlerin içselleştirildiği ilk sosyal çevre; okul, bilgiyi ve değeri sistematik biçimde aktaran kurumsal yapı; öğretmen ise öğrencinin bilişsel ve duyuşsal gelişimini destekleyen ve ahlaki gelişiminde rol model olan temel figürdür. Eğitim sürecinde temel eğitim dönemi, bireylerin değerler sistemi, toplumsal sorumluluk anlayışı ve vatandaşlık bilincinin şekillendiği kritik bir zaman dilimidir. Bu çerçevede vergi bilinci, vatandaşlık bilincinin mali bir bileşeni olarak okul temelli vatandaşlık eğitim programları içerisinde sistematik biçimde kazandırılabilir. Sonuç olarak, yıl boyunca toplanan vergilerden eğitime daha fazla pay ayrılması ne kadar önemliyse, eğitimin her aşamasında ve özellikle temel eğitim düzeyinde vergi bilincine daha fazla yer verilmesi o kadar önemlidir. Uzun vadede bu kazanımların, Türkiye’de mali sürdürülebilirliği, sosyal adaleti ve kamu yönetimine duyulan güveni destekleyebilir. Bu çerçevede, vergi bilinci eğitiminin kurumsal ve sürdürülebilir biçimde yapılandırılabilmesi için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- **Ulusal Vergi Okuryazarlığı Stratejisi:** MEB ile Hazine ve Maliye Bakanlığı işbirliğinde, TYMM’ye entegre edilmiş bir “Vergi Bilinci Eğitimi Stratejisi” hazırlanabilir.
- **Müfredat Entegrasyonu:** Finlandiya modelinde olduğu gibi, sosyal bilgiler dersi kapsamında 4–8. sınıflar arasında yıllık vergi bilinci modülleri müfredata eklenebilir. Eğitim programlarına vergi bilinci temalı öğrenme çıktılarının eklenerek verginin toplumsal işlevinin ekonomi, sosyal bilgiler ve vatandaşlık derslerinde bütüncül biçimde ele alınabilir.

- **Öğretmen Eğitimi:** Almanya örneğinde olduğu gibi, her yıl düzenlenecek hizmet içi eğitim programlarıyla öğretmenlerin pedagojik materyal kullanımı konusunda yetkinlikleri artırılabilir. Öğretmen yetiştiren kurumların programlarına vergi okuryazarlığı ve/veya vergi bilinci, mali vatandaşlık ve kamu maliyesi temalı derslere yer verilebilir.
- **Aile Katılımı:** Okul–aile işbirliği güçlendirilerek, ailelere yönelik vergi bilinci eğitimleri MEB, Halk Eğitim Merkezleri ve GİB işbirliğiyle planlanabilir. Aile ve toplum düzeyinde, ebeveynleri ve toplumu kapsayan vergi farkındalığı kampanyaları düzenlenebilir. Vergi idareleri ile işbirliği içinde, ebeveynlerin çocukları ile somut vergi uygulamalarını gözlemleyebileceği ortamlar oluşturulabilir.
- **Yerel Yönetim Katılımı:** Öğrencilerin belediye bütçesi tasarımı veya yerel hizmet önceliklerinin belirlenmesi gibi uygulamalı projelere katılımı teşvik edilebilir.
- **Uluslararası İşbirliği:** OECD Tax Education Initiative ve EU Tax Literacy Network gibi programlara Türkiye’nin aktif katılımı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, A. (2005). *Kamu Maliyesi (8. baskı)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ALLINGHAM, M. G., & SANDMO, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal Of Public Economics*, 1(3–4), 323–338. [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(72\)90010-2](https://doi.org/10.1016/0047-2727(72)90010-2)
- ALM, J., & TORGLER, B. (2011). Do Ethics Matter? Tax Compliance And Morality. *Journal Of Business Ethics*, 101(4), 635–651. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-0761-9>

- BANDURA, A. (1971). *Social Learning Theory*. General Learning Press. (https://www.asecib.ase.ro/mps/Bandura_SocialLearningTheory.pdf). Erişim tarihi:
- BARAN, Ö. & YILDIZ, F. (2025). *Yükseköğretimde Vergi Eğitiminin Vergi Bilinci Ve Vergi Farkındalığına Etkisine İlişkin Alan Araştırması*. Gaziantep: Özgür Yayınları
- BARIş, S., & şEKER, H. (2017). Ekonomi Okuryazarlığı: Amasya Üniversitesinde Bir Araştırma. *Finans Politik Ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 54(624), 79 - 93.
- BATTY, M., COLLINS, J.M., & ODDERS-WHITE, E. (2015). *Experimental Evidence On The Effects Of Financial Education On Elementary School Students' Knowledge, Behavior, And Attitudes*. *Journal Of Consumer Affairs*, 49(1), 69–96. <https://doi.org/10.1111/joca.12058>
- BATTY, M., COLLINS, J.M., O'ROURKE, C., & ODDERS-WHITE, E. (2020). Experiential Financial Education: A Field Study Of My Classroom Economy In Elementary Schools. *Economics Of Education Review*, 78, 102014. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2020.102014>
- BRAITHWAITE, V. (2009). Defiance In Taxation And Governance: Resisting And Dismissing Authority In A Democracy. In *Defiance In Taxation and Governance*. Edward Elgar Publishing.
- ÇELİK, K., & EROĞLU, O. (2014). İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneğİ. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 301–326.
- CİĞERCİ, İ. (2021). Kuřaklar Arası Vergi Bilinci: X, Y Ve Z Kuşakları Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Vergi Sorunları Dergisi*, 44(394), 59–75.
- DEMİR, İ. C. & CİĞERCİ, İ. (2016). Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi*, 23(1), 127-143. <https://doi.org/10.18657/yecbu.43689>
- DÍAZ RIVILLAS, B., & BALTAZAR, A. H. L. (2015). *Tax Education And Citizenship Development In Latin America*. In Inter-American Center Of Tax Administrations (CIAT), *Tax Administration Review*, 38 (pp. 44–67). CIAT/AEAT/IEF. (<https://biblioteca.ciat.org/opac/book/5396?utm>). Erişim tarihi:
- DORNSTEIN, M. (1987). Taxes: Attitudes And Perceptions And Their Social Bases. *Journal of Economic Psychology*, 8(1), 55-76. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(87\)90006-7](https://doi.org/10.1016/0167-4870(87)90006-7)
- EUROPEAN COMMISSION. (t.y.). *About TAXEDU*. (<https://taxedu.campaign.europa.eu/en/about-us>). Erişim tarihi: 02 şubat 2026.
- EUROPEAN UNION/OECD (2023), *Financial Competence Framework For Children And Youth In The European Union*, OECD Publishing, 1–49, Paris. <https://doi.org/10.1787/bf059471-en>.
- FELD, L. P., & FREY, B. S. (2002). Trust Breeds Trust: *How Taxpayers Are Treated*. *Economics Of Governance*, 3(2), 87–99. <https://doi.org/10.1007/s101010100032>
- FELD, L. P., & FREY, B. S. (2007). Tax Compliance As The Result Of A Psychological Tax Contract: The Role Of Incentives And Responsive Regulation. *Law & Policy*, 29(1), 102–120. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.2007.00248.x>
- FERNANDES, D., LYNCH, J.G., & NETEMEYER, R.G. (2014). Fernandes, D., Lynch, J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management Science*, 60(8), 1861–1883. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2013.1849>
- FINNISH NATIONAL AGENCY FOR EDUCATION. (2016). *National Core Curriculum*.

- lum For Basic Education 2016.* (<https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-primary-and-lower-secondary-basic-education>). Erişim tarihi:
- FREY, B. S., & TORGLER, B. (2007). Tax Morale And Conditional Cooperation. *Journal of Comparative Economics*, 35(1), 136–159.
 - GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI (2025). *Vergi Bilinci: 9–12 içerikler*. Gelir İdaresi Başkanlığı. (<https://vergibilinci.gib.gov.tr/icerikler?category=9-12>). Erişim tarihi:
 - GEYİK, O., ŞEREN, G. Y., & YAKŞI, Y. (2024). The Effect Of Tax Education On Generation Alpha's Tax Awareness: An Experimental Study. *International Journal Of Public Finance*, 9(2), 223–246. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1537069>
 - GIARELLI, J. M. (1977). *A Comparative Analysis Of The Conceptions Of Development In Dewey, Piaget, And Kohlberg And Their Implications For Educational Theory And Practice* (Doctoral Dissertation, University Of Florida). <https://archive.org/details/comparativeanaly00giar/mode/2up>
 - HARBAUGH, W. T., MAYR, U., & BURGHART, D. R. (2007). Neural Responses To Taxation And Voluntary Giving Reveal Motives For Charitable Donations. *Science*, 316(5831), 1622–1625. <https://doi.org/10.1126/science.1140738>
 - HOFMANN, E., HOELZL, E., & KIRCHLER, E. (2008). Preconditions Of Voluntary Tax Compliance: Knowledge And Evaluation Of Taxation, Norms, Fairness, And Motivation To Cooperate. *Zeitschrift Für Psychologie/Journal of Psychology*, 216(4), 209–217. <https://doi.org/10.1027/0044-3409.216.4.209>
 - INTERNAL REVENUE SERVICE (IRS). (2021). *Understanding Taxes Program Overview*. Washington, D.C.: IRS Office of Education. <https://apps.irs.gov/app/understandingTaxes/student/index.jsp>
 - JAPAN (1947). *Constitution of Japan*. Cabinet Secretariat, Government of Japan. (https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html). Erişim tarihi: 3 Şubat 2026.
 - KALMI, P., & RAHKO, J. (2022). The Effects Of Game-Based Financial Education: New Survey Evidence From Lower-Secondary School Students In Finland. *The Journal of Economic Education*, 53(2), 109–125. <https://doi.org/10.1080/00220485.2022.2038320>
 - KETE, H. (2022). Öğrencilerin Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Düzeylerine Yönelik Bir Alan Araştırması. *Vergi Raporu Dergisi*, 274, 144–164.
 - KIRCHLER, E. (2007). *The economic psychology of tax behaviour*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511628238>
 - KOGLER, C., BATRANCEA, L., NICHITA, A., PANTYA, J., BELIANIN, A., & KIRCHLER, E. (2013). Trust and power as determinants of tax compliance: Testing the assumptions of the slippery slope framework in Austria, Hungary, Romania and Russia. *Journal of Economic Psychology*, 34, 169–180. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2012.09.010>
 - KOHLBERG, L. (1984). *Essays on moral development, Volume II: The psychology of moral development*. New York: Harper & Row. (<https://archive.org/details/essays-on-moral-development-volume-ii-the-psychology-of-moral-development-the-n/page/74/mode/2up>). Erişim tarihi: 3 Şubat 2026.
 - KUREK, S., & RACHWAŁ, T. (2009). *The role of business education in the development of entrepreneurship in the Member States*

- of the European Union. Retrieved from http://rcin.org.pl/igipz/Content/55824/PDF/WA51_75525_r2009-t19_EuropaXXI-Kurek.pdf
- LUTTMER, E. F. P., & SINGHAL, M. (2014). Tax morale. *Journal of Economic Perspectives*, 28(4), 149–168. <https://doi.org/10.1257/jep.28.4.149>
 - MASCAGNİ, G., SANTORO, F., & MUKAMA, D. (2023). Teach to comply? Evidence from a taxpayer education programme in Rwanda. *International Tax and Public Finance*, 32(1), 120–162. <https://doi.org/10.1007/s10797-023-09809-6>
 - Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7.Sınıflar)*. (<https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>). Erişim tarihi: 3 Şubat 2026.
 - Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (<https://tymm.meb.gov.tr/ortak-metin>). Erişim tarihi: 3 Şubat 2026.
 - Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). *Vergi bilinci: Çocuklarda vergi bilinci geliştirme eğitimi - Öğretmen kitabı (3–4. sınıf)*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. (<https://www.eba.gov.tr/arama?q=Vergi%20bilinci>). Erişim tarihi: 3 Şubat 2026.
 - Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2020). *Course of study for elementary schools: Social studies*. (<https://www.mext.go.jp/en/policy/education/elsec/title02/detail02/1373858.htm>). Erişim tarihi: 3 Şubat 2026.
 - MUSGRAVE, R. A., & MUSGRAVE, P. B. (1989). *Public Finance In Theory And Practice* (5th ed.). McGraw-Hill.
 - MUTİE, J. (2020, Mart 16). *Mainstreaming Of Tax Education In The Curriculum*. Kenya Revenue Authority. (<https://www.zd.kra.go.ke/news-center/blog/792-mainstreaming-of-tax-education-in-the-curriculum>). Erişim tarihi: 02 Şubat 2026
 - OECD/FIAP (2015), *Building Tax Culture, Compliance And Citizenship: A Global Source Book on Taxpayer Education*, OECD Publishing, 1-194, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264205154-en>.
 - OECD (2019). *Tax Morale: What Drives People And Businesses To Pay Tax?* OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/f3d8ea10-en>
 - OECD (2021), *Building Tax Culture, Compliance And Citizenship: A Global Source Book On Taxpayer Education, Second Edition*, OECD Publishing, 1-148, Paris, <https://doi.org/10.1787/18585eb1-en>.
 - OECD (2022a), *Building Trust To Reinforce Democracy: Main Findings From The 2021 OECD Survey On Drivers Of Trust In Public Institutions*, Building Trust In Public Institutions, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b407f99c-en>.
 - OECD (2022b). *Finland's Right To Learn Programme: Achieving Equity And Quality In Education* (OECD Education Policy Perspectives, No. 61). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/65eff23e-en>
 - OYA, J., & SASAKİ, K. (2021). A Practice Of Tax Classes In Elementary School. *The Journal Of Economic Education*, 40, 74–81. https://doi.org/10.24476/ecoedu.40.40_74
 - ÖZÇELİK, A. M., YILMAZ, F. G., SEMİZ, G., AKPINAR, M., EVİN, Ö., ÇELEBİ, T. S., & KORKMAZ, Y. (2025). *Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (6. Sınıf)*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. (https://tymm.meb.gov.tr/upload/kitap/sosyal_bilgiler_6_2.pdf). Erişim tarihi: 3 Ocak 2026.

- RAWLINGS, G., & BRAITHWAITE, V. (2003). Voices for Change: Australian Perspectives on Tax Administration. *The Australian Journal of Social Issues*, 38(3), 263–268. (<https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.837445353166179>). Erişim tarihi: 3 Ocak 2026.
- SAĞBAŞ, İ. & BAŞOĞLU, A. (2005). İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 123–144.
- SAVAŞAN, F. & ODABAŞ, H. (2005). Türkiye’de Vergi Kayıp Ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 1–28.
- SCHMİDT, C., & MATTHAEI, E. (2024). Conceptualizing Fiscal Citizenship. In Y. Lind & R. S. Avi-Yonah (Eds.), *Taxation, Citizenship And Democracy In The 21st Century* (pp. 53–81). Edward Elgar Publishing.
- Senatsverwaltung für Finanzen Berlin. (2023). *Schule & Steuern: Informationen für Schulen* [Broschüre]. Senatsverwaltung für Finanzen Berlin. (<https://www.berlin.de/sen/finanzen/schule-steuern/schule-und-steuern-info-fuer-schulen.pdf>). Erişim tarihi: 3 Ocak 2026.
- SENEMOĞLU, N. (2018). *Gelişim, Öğrenme Ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya* (25. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- SHAMANSUROVA, Z. A. (2020). Finland’s Experience In Teaching Financial Literacy Through Games. *Journal Of Economics And Education*, 15(3), 112–125. (<https://webofjournals.com/index.php/1/article/download/2671/2635/5190>). Erişim tarihi: 3 Ocak 2026.
- SILİNSKAS, G., AHONEN, A. K., & WILSKA, T.-A. (2021). Financial Literacy Among Finnish Adolescents In PISA 2018. *Large-Scale Assessments In Education*, 9(1), 1–18. (<https://largescaleassessmentsineducation.springeropen.com/articles/10.1186/s40536-021-00118-0>). Erişim tarihi: 3 Ocak 2026.
- ŞENYÜZ, D. (1992). Maliye Mükellef İlişkilerinde Karşılaşılan Sorunlar. *Sayıştay Dergisi*, 7, 17–24.
- TAXEDU. (2022, Mart 2). *Young Students Key In The Fight Against Tax Evasion*. European Commission. (<https://taxedu.campaign.europa.eu/en/node/3551>). Erişim tarihi: 02 Şubat 2026.
- TAYTAK, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma. *Maliye Dergisi*, 158, 496–512.
- TORGLER, B. (2003). Tax Morale And Institutions. *Crema Working Papers No. 2003-09*. <https://ssrn.com/abstract=663686> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.663686>
- TORGLER, B. (2007). *Tax Compliance And Tax Morale: A Theoretical And Empirical Analysis*. Edward Elgar Publishing.
- TORGLER, B., & SCHNEIDER, F. (2009). The Impact Of Tax Morale And Institutional Quality On The Shadow Economy. *Journal of Economic Psychology*, 30(2), 228–245. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2008.08.004>
- Verohallinto [Finlandiya Vergi İdaresi]. (2024, Mart 25). *Verotietoa* [Vergi Bilgisi]. VeroKampus. (<https://www.verokampus.fi/verotietoa/>). Erişim tarihi: 12 Aralık 2025.
- WENZEL, M. (2005). Motivation Or Rationalisation? Causal Relations Between Ethics, Norms And Tax Compliance. *Journal Of Economic Psychology*, 26(4), 491–508. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2004.03.003>
- YALÇIN, A. (2023). Geçmişten Günümüze Çocuklara Vergi Bilinci Kazandırmak: İlköğretim Müfredat Programlarında Vergi Okuryazarlığının İncelenmesi. *Eğitim Felsefesi ve Sosyolojisi Dergisi*, 4(2), 94–111. <https://doi.org/10.29329/jeps.2023.633.2>